

TỔNG KẾT PHƯƠNG PHÁP ĐỌC - HIỂU VĂN BẢN VĂN HỌC

KẾT QUẢ CẦN ĐẠT

- *Nắm được các kiến thức về thể loại văn học làm cơ sở cho việc đọc - hiểu văn bản văn học.*
- *Biết khái quát, đánh giá nội dung, tư tưởng và nghệ thuật của văn bản văn học.*

I – NHỮNG KIẾN THỨC VỀ THỂ LOẠI

1. Đặc điểm của văn bản thơ và cách đọc thơ.
2. Đặc điểm chung của tiểu thuyết, truyện ngắn và cách đọc các thể loại đó.
3. Đặc điểm của văn bản kịch và cách đọc văn bản kịch.
4. Đặc điểm của văn nghị luận và cách đọc văn nghị luận.
5. Đặc điểm các thể văn cổ như *văn tế, chiếu, diêu trần, kí sự* và những điều cần lưu ý khi đọc các thể văn đó.
6. Đặc điểm của các thể thơ cổ như *thơ Đường luật* (thất ngôn bát cú, tứ tuyệt), *thơ cổ thể* (ca, hành), *thơ hát nói* và những điều cần lưu ý khi đọc các thể thơ đó.
7. Đặc điểm của thể loại *phóng sự*.
8. Sự khác biệt giữa *thơ mới* và *thơ cổ điển*.

II – PHƯƠNG PHÁP KHÁI QUÁT NỘI DUNG, TƯ TƯỞNG VÀ NGHỆ THUẬT CỦA VĂN BẢN VĂN HỌC

1. Khái quát các nội dung, tư tưởng chủ yếu của văn bản văn học

Trên cơ sở đọc - hiểu ý nghĩa của từ ngữ, câu, đoạn, nắm bắt ý chính được truyền đạt qua các phương tiện biểu đạt, người đọc phải biết khái quát. Yêu cầu của khái quát là rút ra một cách chuẩn xác và ngắn gọn những điều chủ yếu trong đề tài, chủ đề, cũng như thái độ của tác giả được biểu đạt trong văn bản văn học,... Học cách tóm tắt văn bản văn học chính là thao tác đưa đến kỹ năng khái quát nội dung chủ yếu của văn bản. Nhưng việc khái quát mang tính chủ động, sáng tạo hơn là tóm tắt, nghĩa là người đọc phải tự lựa chọn tư tưởng chủ yếu của văn bản trên cơ sở đã cảm nhận. Chẳng hạn, khái quát nội dung bài *Chiếu cầu hiền*

(do Ngô Thì Nhậm viết), có thể nói đó là bài văn kêu gọi người hiền tài ra giúp nước, đồng thời đề ra ba biện pháp cụ thể nhằm chiêu tập người hiền tài. Khái quát nội dung bài *Câu cá mùa thu* của Nguyễn Khuyến có phần khó hơn. Ở đây có vẻ đẹp mùa thu của quê hương, làng cảnh, có khuynh hướng ẩn dật, lánh đời, có nỗi buồn do "Tựa gối buông cần lâu chẳng được", nhưng chủ yếu là khát vọng một không gian thanh vắng, yên tĩnh cho tâm hồn.

Mỗi văn bản văn học có nhiều ý lớn, nhỏ, hợp thành tư tưởng của văn bản. Sự khái quát đòi hỏi phải lựa chọn thông tin quan trọng phù hợp với nội dung và lời văn của văn bản văn học. Người đọc có thể tìm hiểu các từ then chốt trong nhan đề (như *Hạnh phúc của một tang gia* của Vũ Trọng Phụng, *Thương vợ* của Trần Tế Xương,...) ; có thể dựa vào câu hoặc đoạn văn tiêu biểu nhất, chẳng hạn đoạn chị em Liên đêm đêm cố thức để xem chuyến tàu từ Hà Nội về (*Hai đứa trẻ* – Thạch Lam), hoặc đoạn người tử tù Huấn Cao cho chữ (*Chữ người tử tù* – Nguyễn Tuân) ; có thể căn cứ vào các từ được lặp đi lặp lại như chìa khoá của văn bản ; có thể dựa vào tính cách, số phận của nhân vật chính, hoặc mâu thuẫn chủ yếu như trong đoạn trích *Vĩnh biệt Cửu Trùng Đài* (kịch *Vũ Như Tô* – Nguyễn Huy Tưởng),... để khái quát tư tưởng của văn bản.

2. Khái quát đặc điểm nghệ thuật chủ yếu của văn bản văn học

Đồng thời với việc khái quát nội dung, tư tưởng, cần nắm bắt đặc điểm hình thức nổi bật của văn bản văn học. Trước hết là nhận ra đặc điểm thể loại : thơ, truyện, nghị luận, kí sự, v.v. Sau đó là nhận ra cách viết của tác giả. Tùy theo loại văn bản mà tìm hiểu cách viết, bao gồm lời lẽ, kết cấu, các phép tu từ, ngôi kể (thứ nhất hay thứ ba), giọng điệu. Cuối cùng, nhận ra nét riêng, độc đáo của văn bản văn học.

Để nắm bắt được các đặc điểm nêu trên, cần so sánh với các văn bản văn học tương đồng hay khác biệt. Ví dụ so sánh bài thơ *Tương tư* của Nguyễn Bính với ca dao, so sánh ngôn từ của truyện ngắn *Chí Phèo* (Nam Cao) với đoạn trích *Hạnh phúc của một tang gia* (*Số đỏ* – Vũ Trọng Phụng),...

III – ĐÁNH GIÁ NỘI DUNG TƯ TƯỞNG VÀ NGHỆ THUẬT CỦA VĂN BẢN VĂN HỌC

1. Đánh giá nội dung, tư tưởng của văn bản văn học

Đọc một văn bản, nhất là văn bản nghệ thuật, người đọc phải biết đánh giá nội dung, tư tưởng của văn bản. Trên cơ sở khái quát tư tưởng chủ yếu của văn bản văn học, người đọc phải nhận ra tư tưởng nhân văn, khuynh hướng dân chủ, tiến bộ, tinh thần yêu nước, yêu hoà bình, ý thức phê phán các tư tưởng phi nhân đạo, chuyên chế, đối trá. Đó là những giá trị cơ bản của văn học. Người đọc phải chỉ ra

được đóng góp riêng của từng văn phẩm, thi phẩm để làm sâu sắc thêm các tư tưởng lớn của nhân loại. Người đọc cần nêu ra những điểm mình tâm đắc, đồng cảm, thích thú và có thể nêu cả những điểm còn băn khoăn. Để hiểu giá trị đặc sắc trong tư tưởng của văn bản, người đọc cần đọc nhiều tác phẩm để so sánh ; đồng thời cần có tri thức về văn học sử, về bối cảnh xã hội quá khứ hay cuộc sống hiện tại để cảm nhận thật sâu sắc một tư tưởng độc đáo, mới mẻ nào đó.

2. Đánh giá đặc điểm nghệ thuật chủ yếu của văn bản văn học

Dựa trên yêu cầu về sự thống nhất giữa hình thức với nội dung, người đọc khẳng định giá trị và sự phù hợp của hình thức nghệ thuật với nội dung, tư tưởng ; chỉ rõ những đặc điểm độc đáo về hình tượng nhân vật, về ngôn từ, chi tiết nghệ thuật, kết cấu, đặc biệt là những đặc điểm mà mình cảm thấy thích thú. Đó có thể là những từ dùng đắt, những chi tiết độc đáo, cách vẽ chân dung mới lạ, cách kể chuyện khác thường, nhờ đó mà người đọc thêm yêu tác phẩm.

HƯỚNG DẪN HỌC BÀI

1. Kiến thức về thể loại có ý nghĩa như thế nào đối với việc đọc - hiểu văn bản văn học ?
2. Nêu những yêu cầu về phương pháp khái quát và đánh giá nội dung, tư tưởng và nghệ thuật của văn bản văn học.